

genomskinliga,
genomlysiga gångar, så
skylika som kunde de
upplösas av hettan, eller
skingras i tusentals
klingande, skira fragment
av vinden, över den vida,
glanskade ytan, den
glänsande, gnistrande
strukturen, de
regelbundna, jämna
höjningarna, de ljusa,
luftiga, genombrutna
strävpelarna, det väldiga
tvärskeppet med sitt
välvda, vitglänsande tak
som bländar ovan den
glasiga, djupa,
transparenta vidden ut ur
vilken den genomskinliga
konstruktionen reser sig
som stelnad imma, ånga,
kristallisk rök, hav av glas,
glasiga slätter, fält vid fält
av glas, en polerad
himmel av glas,
kristalliska, jämnskurna
labyrinter, skiftande,
växlande, tung, slutna
kristall, de metalliska
träden, de trädlika, skurna
formerna sträcker sina
sirade grenar upp mot det
genomlysiga taket, den
svagt klingande
kristallfontänens klara,
isglimmande, svala vatten
höjer sig mot himlens
ljusa valv och skimrar i det

Vi ser ett skirt nätverk av symmetriska,
ordnade linjer utan varje hållpunkt utifrån
vilken vi kunde bedöma deras avstånd från
ögat eller deras verkliga, faktiska storlek.
Avståndet mellan sidoväggarna är för långt
för att de skall kunna fattas i en och samma
blick. Istället för att röra sig från ena väggen
till den andra sveper ögat längs ett evigt,
ändlöst perspektiv som tonar bort mot den
skillrande horisonten. Vi kan inte säga om
den här strukturen reser sig ett hundra, fem
hundra eller ett tusen fot ovanför oss, eller
om taket är horisontalt eller uppbyggt av
åsar. Här finns inget skuggspel som skulle
göra det möjligt för ögat att uppskatta,
bedöma eller ana måtten. Om vi låter vår
blick svepa nedåt möter den de
genombrutna, blå, bärande bjälkarna; först
en och en med vida mellanrum, därefter
närmare och närmare varandra tills de bryts
av ett glimrande band av ljus – det väldiga
tvärskeppet – vilket löses upp mot den
skimrande fonden där allt fast, konkret och
synligt smälter samman med den djupa
atmosfären.

En fullständig omvärdering av all
kraft, all massa, en hållfasthet utan
massor, omvärdering av
rumsgränserna, där hålrummet verkar
genom sig självt, en fullständig
omvärdering av ljus och skugga, där
ljusets brist på plastisk bestämdhet i
dess form gör att linjen ensam blir
det väsentliga.

Vi förnimmer här inget egentligt inre eller
yttre. Vi är skilda från det omgivande
landskapet men märker det knappt. Den

marmorvita ljuset, den ordnade, symmetriskt anlagda parken med skogar, gångar och bäckar, en armé av tunga stenstatyer, slöjor av metall, av järn, av ständigt växlande, skiftande bilder, slutna, oöverskådliga kristallabyrinter, ändlösa vyer av rymd, av luftkretsar och ljus och ljus och tyngdlöshet i den vida, icke kringskurna rymden, vilken genomskärs av järnkonstruktionens jämnlöpande och regelbundna linjenät av horisontella och vertikala koordinater, pelarnas vindlande gator, kolonnernas ljusa, täta rader, ljuskronornas lätt klingande former, springbrunnarna, droppstenarna, pelarhallarnas klangfyllda rymd, den stalaktitiska, taktsäkra formationen, det växlande, skiftande, skiktade, djupa rummet, det skugglösa, filtrerade ljuset vars vita skiftningar vilar spända över himlens polerade, höga valv, de täta, tunna lagren lagda över en jämn, planad guldgrund, den hårda, glatta, smärglade himlen, glimmar skiffrad i glänsande skivor, på vardera sidan gradängerna och symmetriskt ordnade

skärm vilken har placerats mellan oss och omgivningen saknar nästan väsen, saknar massa och substans. Om luften kunnat hållas som en vätska, skulle man som här ha den förnimmelsen att luften fått en fast gestalt sedan den form i vilken den gjutits blivit avlägsnad och den så stelnade och ändå helt oförnimbara daningen funnits kvar. Vi befinner oss som i ett stycke utskuren atmosfär, som inuti en kristall eller kvarts, som i en autotelisk värld, långt utanför det fastas normer, utan vikt, volym och skugga, med en rymd, en luftkrets som vore vi i ett nytt, genomskinligt, obestämbart, kristallklart element. [...] Jag ser det som utomordentligt svårt att med denna okroppslighet hos rummet få ett klart medvetande om formen, storleken och skalan.

Fig. 20. Området i fågelperspektiv, vilket ger en, om än vag, föreställning om anläggningens väldighet, vidsträckt och skönhet. Avbildningen ger en uppfattning av dess sällsamma, fullständiga genomlysighet, dess bländande, strålände egenart, de regelbundna, terrassformiga upphöjningarna, de ljusa, luftiga strävpelarna, det enorma tvärskeppet med dess valvformiga, gnistrande tak som glänser ovanför de väldiga, glasiga vidder som sträcker sig runt hela den mäktiga strukturen. I förgrunden syns den höga grinden, till höger barackerna, i bakgrunden den långa bron, till vänster den planade väg som leder ut ur bilden. Som här bör denna omätliga struktur betraktas på avstånd för att dess exteriöra storslagenhet och symmetri till fullo skall kunna uppskattas.

Fig. 33. Tvärskeppet sett från den södra sidan. I mitten syns den märkliga glasfontänen, bakom den, och i grupper vid

terrasser, avsatser och ramper som längst upp vid randen smälter samman med den raka, fasta bjälke vilken sitter som en fals längsefter himlaranden, det rörformiga, djupa landskapet marmorerat av strimmor av ljus och skugga, fält och frusna sjöar, tunna linjer vilka utgör vägar, floder och kanaler som bildar ett regelbundet, slutet, geometriskt nätverk, vid den bortre randen löper ett jämnt band av svart, skimrande mörker, strålförmigt ordnade ut från navet sträcker sig tre stegar, kilometerlånga, vilka sluter an mot en cirkulär och jämnt skuren, bred plåtå som löper runt om landskapets skålade, flackt sluttande väggar, vid stegarnas fästen reser sig tre väldiga, skimrande trappor som sträcker sig ned till den vidsträckta, plana slätten, deras mörka, höga, fasta former bryts av djupa, rakskurna, tätt skiffrade avsatser, vid landskapets axel höjer sig en vass, skarpslipad spets ovanför det glanskade, hårda golvet, slättens yta bryts av det milsbreda, mörka bandet som löper i en obruten cirkel runt den halvvägs in mot den

södra ingången, syns andra lika märkliga, skimrande glasstrukturer, skuggade av almarna som reser sig ovanför dem, och än högre upp skjuter tvärskeppets ljusa valvbåge fram genom den skira rymden. Blänket från de fallande vattnen i det skimrande, skillrande ljus vilket strömmar ofördunklat i den här delen av skeppet, och det konstnärliga arrangemanget av föremålen i de anslutande gallerierna, gör detta till en särskilt intagande del av denna oerhörda, sällsamma och säregna struktur.

Fig. 36. Det västra mittskeppet sett från den södra sidan. Denna bild ger en utmärkt, sannfärdig föreställning om strukturens konstruktion och det sätt på vilket de största gatorna har lagts i ett symmetriskt, geometriskt mönster. Den stora glasmontern vid den vänstra sidan innehåller en detaljerad modell av hamnarna. Högt ovanför ryttarstatyn syns en väldig, slipad reflektor, bakom den en mindre glasfontän, och ännu ett stycke längre bort syns den stora, marmorvita, höga domen.

Fig. 140. Närbild av den märkliga fontänen. Aldrig har ett glasarbete utförts, vilket omfattat bearbetande, i gjutande, skärande och polerande av ett glasblock av en sådan storlek och med en sådan enhetlig sorgfällighet, oklanderlighet och skicklighet. Det låter sig inte till fullo utrönas hur detta gjorts. Fontänen står i mitten av tvärskeppet och är, såvitt man kan se, själva medelpunkten i den stora strukturen. Det är svårt att föreställa sig en mer passande utsmyckning för detta glasskepp än denna fulländade kristallfontän.

Fig. 193. Maskinhallarna sedda från övre galleriets västra sida. Drivverkens former bildar regelbundna och täta rader. Deras

djupa, skillrande
horisonten, bandets
skimrande, glänsande,
kolsvarta, islika yta ramar
in den frusna, väldiga,
ovala ön som täcks av
höga, geometriska,
glasartade strukturer,
sökarljusets kägla vilar över
en del av den väldiga,
rakskurna trappan, ovanför
vilken marken är slät och
jämnad, sluttningen anas
vid käglaans otydliga
ytterkanter, intill den syns
den långa, raka, planade
fåran, hundra meter bred,
fyrtio meter djup, med
flackt sluttande sidor,
botten täcks av ett slätt,
kristalliskt, vitt,
genomlysligt material,
kallt, hårt och fast, som
återkastar det disiga ljuset,
skira mönster täcker den
glasiga, hårda ytan, längs
med kanten reser sig rader
av enkla, rektangulära,
smala strukturer, vilka
tränger fram ur markens
metalliska yta utan fogar,
falsar eller skarvar, havet
breder ut sig nedanför den
vida slätten, dess
kristalliska, skiffrade yta
höjer sig i en cylindrisk,
putsad, glanskad välvning
upp mot det planade
fältets fyrkant som glänser
som slipat glas, tallösa
kvartskristaller infattade i
en jämnad sandbädd,
längre bort mot den

ytor är täckta av en kolliknande, svart,
glänsande, lätt skrovlig substans lagd i ett
jämnt, tjockt, enhetligt lager. Ljuset
återkastas av deras cylindriska stålstänger
som tillsammans formar ett slutet,
ogenomträngligt nät.

Fig. 197. Närbild av den stora orgeln. De
slipade piporna sitter i ett regelbundet,
planmässigt, svagt ljudande mönster vilket
gentas i de glasiga, höga, ordnade travar
som kantar den stora salens yttre, linjeraka
gångar. Den rytmiska växlingen följer det
marmorvita ljuset som i bilden syns som en
skuren, likformig, vinklad strimma.

Härmed tillkännages, att jag ämnar förevisa
den så länge åstundade maskinen, nu
arbetande i stadig, oavlåtlig och rask takt,
utan bistånd av fjädrar, vikter, ånga, gas,
vind eller vatten, eller någon annan synlig,
utanförstående hjälp, och kommer att så
fortsätta i sin raska, stadiga takt så länge
som något lekamligt varar. Tvivla icke på
mitt uppsåt, då jag villigt kommer att
genomgå varje straff som åläggs mig, vare
det vad det vill, skulle jag försumma att
hålla mitt givna löfte att fritt förevisa den
konst som gäckat genom alla tidsåldrar; en
konst jag själv behärskar och fritt utövar nu
sedan mitt första försök, i liten skala, med
några få stunders studier och några perioder
av ostört arbete. Med denna konst, vilken
ingen annan dödlig kan utföra, utmanar jag
den kända världen, utmanar jag den som
önskar pröva att genom studier eller
sinnrikhet fullgöra det jag nu sist och
slutligen fullgjort.

Växlingen liknar jag vid ett schackparti där
bangården är brädet, spåren är rutorna och
vagnarna är de skilda pjäserna. Det fordras
skicklighet, beräkning för att vinna spelet.

disiga, vita horisonten täcks det schackrutiga, jämna fältet av ihåliga metallkolonner satta i ett planlöst, glest, slumpmässigt mönster, vid den högra sidan bryts den regelbundna, blanka ytan av en sluten väv av spända, grova, hårt tvinnade vajrar, vid den vänstra sidan bryts den av en skimrande, hård mosaik av hexagonala, likformiga, blänkande plattor vilka bildar en skimrande yta, slät och jämn och utan fogar, deras rader sluter an mot det vidsträckta fältet vars parallella, meterdjupa, tätt jämnlöpande fåror är ristade i ett strävt, grovt, skrovligt, brutet material, deras rakskurna former bryts av låga, skiftande kvadrater av vilka några är inneslutna i täta vajerstrukturer, andra skimrar i kristalliska, gentagna, vida mönster, fält bortanför fält, av vilka några täcks av labyrintiska, fast slutna konstruktioner av stänger, stolpar och vajrar, andra är kala och ödsliga, de talrika, vida, glasiga fälten sluter an mot den glänsande konstruktionen vars glasyltor, hav, vidder av glas, återkastar det starka, vita ljuset, glas

Den kvicktänkte, den taktiskt skicklige vinner. Den kreative, den vågade har försteg. Och vid vackert väder är det roligt, om allt löper utan missöden, efter beräkning; när man signalerar, och tydligt hör växellokets ångslag lydigt, villigt gå fram och tillbaka eller stanna just så som man kommenderar det. Det känns då som om lokets mäktiga, väldiga krafter var ens egna och som om man med sin ena arms stadiga rörelser dirigerade hela den invecklade scenografin. Men då väderleken är sämre, då det råder storm och sjögången är hård, då är det inget annat än stor möda och besvär. Vi behöver inte säga mer än den där natten, så vet vi som var med genast, ögonblickligen vad vi talar om. En sådan natt vill ingen av oss uppleva åter igen. Vi börjar på trällagret klockan fyra. Hård västan, med ihållande, hårt, grovdroppigt regn som satt i gång på morgonen och nu fortsätter oförminskat. Den starka vindstyrkan pressar regnet i nära nog horisontal riktning. Vi är samtliga försedda med den fastställda utrustningen vid regnväder, stövlar, regnrock av oljetyg samt dito tättslutande huva. Att ha sina uniformsmössor i regnväder är inte tillrådligt, då vattnet rinner av dem ned efter nacken och ryggen. Den starka och ihållande blåsten försvårar vårt arbete. Då vagnarna knuffas i motvind går de inte mycket längre än loket är med, och när de stannar, måste man omedelbart, utan ett ögonblicks fördröjning stänga dem med småsten, kedjor eller block mot hjulen. Att hålla våra oljerockar knäppta är så gott som omöjligt. Vi får binda grova snören hårt kring midjan. Efter en halvtimme är vi redan genomblöta utifrån och in. På förnatten vrider vinden till öst, och regnet blandas in med snö och hagel, men har ännu samma hastighet och ihållande kraft.

innanför glas som bryts av rader av kristalliska, svagt lysande kolonner, rundbågiga järnarkader, där de inre sidoskeppen är dubbelt så höga som de yttre och där mittskeppet är tre gånger så högt, det stora tvärskeppets rundvälvda överbyggnad bryter den planade ytan, himlens glimmerlika kupa sammandragen över denna femskeppiga katedral

Det börjar bildas en tjock välling av lera, is, snö och vatten, ett par fot djup, och de skodon vi har står inte mot denna väta. Ingen av oss har nu längre en enda torr fläck på våra genomfrusna, stela kroppar. Så småningom övergår den hårda, bitande, östliga vinden till full storm och vänder så över till nord och fylls av skärande, sylvassa iskristaller. Så småningom slutar det, stjärnorna tittar fram över det höga valvet och snösörjan fryser, våra kläder fryser, våra leder stelnar helt och vi kan endast stå stilla och vänta på att vår avlösare skall komma.

Ja, ytan är finkornig och pudrig. Jag kan sparka upp den löst med foten. Den fäster sig i fina, skimrande lager, som koldamm, vid mina stövlars sulor och sidor. Jag sjunker endast ner en åttondels tum, inte mer, men jag kan se avtrycken från mina stövlar och stegen i de fina, lösa, askgrå, sandiga partiklarna.

På de stumma, svartvita filmbilderna ligger de med sina öron tryckta mot marken och mot isen på den frusna floden för att höra klockorna i djupet, hur de klämtar. Fåglarna bär i sina krävor sot från den brinnande bitumen. Blykistorna står i oordnade och tätt ställda rader runt om den upphöjda sarkofagen. Kransarnas löv är höljda av rost och ärg och kimrök. Den armerade betongens ljusa yta täcks av sprickor, rispor, skårar, sår och rämnor. På de stora färgfotografierna ser man dem vada genom tjära, genom den heta grafiten, ser hur deras blekvita gestalter vilar i lödda zinkkistor under stenplattor, under lager av grus och jord. Med vita rockar, med munskydd av gasväv, med spadar och skrapor skyffla, skala. Storkarna kliver omkring på taket. Inget skrivs om maskinernas självspillan, deras förtvivlan. Jordkojor, observationstorn. Färgerna bleks bort av den strålande, glödheta metallen. Vistet täcks av blyplåtar, tunga och grå. Klädda i bly går blygrå män genom grus och cement, över den glänsande, skimrande, vita marken. De nålstora brännhålen syns knappt. Fälten är täckta av vit dolomit; de vida strålningsfälten. Den nedsmälta marken rinner undan i kvicksilverregnet som smattrar mot skjulens tak av korrugerad plåt.

Vidsträckta glasträdgårdar smälter samman med den ljusa himlen. De skyfflar bort markens översta, torra, porösa skikt. Bakom dem vilar nedgrävda byggnader, träd, stolpar och fyllda brunnar. Det översta lagret jord vänds och grävs ned djupt i den tunga marken. Den uppfläkta jorden rullas i glänsande sjök och staplas längs med scenens kanter. Den nedgrävda skogens toppar bryter fältets yta. Trädens stammar sågas, klyvs och lindas in i cellofan och läggs i djupa, mörka gropar. De rödskimrande, glänsande träden. Minnesstenarna har djupa, vita sprickor. Orden träder fram i sköra, skimrande blyertsfrottage. Papperets och väggarnas fläckar stämmer samman och avbildas på den väldiga, detaljerade kartan. Skärvor av betong och glas och avbruten armering sticker upp ur jorden där det stora skeppet har legat för ankar. Lyfter det i ett hav av brännande lågor. Tårar, endast tårar, rök och dimma, tvetalan och lögner. Inget annat.